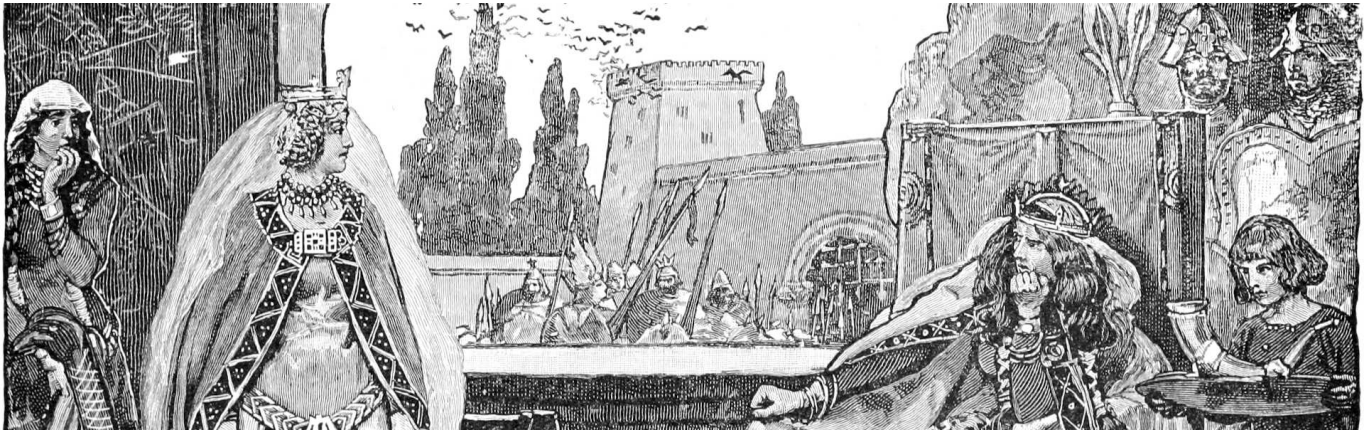

Średniowieczne eposy o rycerzach – *Pieśń o Rolandzie* i *Pieśń o Nibelungach*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Pieśń o Nibelungach*, tłum. A. Lam, Warszawa 1999, s. 293–296. wstęp A. Lam.
- Źródło: *Pieśń o Nibelungach*, tłum. A. Lam, Warszawa 1999, s. 300. wstęp Andrzej Lam.
- Źródło: *Pieśń o Rolandzie*, oprac. A. Drzewicka, tłum. T. Żeleński (Boy), Wrocław 1991, s. 21.
- Źródło: Bogusław Bednarek, *Epos europejski*, Wrocław 2001, s. 181–183.
- Źródło: Bogusław Bednarek, *Epos europejski*, Wrocław 2001, s. 189.
- Źródło: Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1987, s. 745.
- Źródło: Bogusław Bednarek, *Epos europejski*, Wrocław 2001, s. 201.

Średniowieczne eposy o rycerzach – *Pieśń o Rolandzie* i *Pieśń o Nibelungach*

Howard Pyle Sprzecзка Krymhildy i Brunhildy

Źródło: dostępny w internecie: Wikimedia Commons.

W polskiej kulturze za wzór rycerza uchodzi żyjący na przełomie XIV i XV wieku Zawisza Czarny z Garbowa – uczestnik bitwy pod Grunwaldem, zwycięzca wielu turniejów rycerskich w całej Europie. Być może na to, jakim był rycerzem, mieli wpływ bohaterowie *Pieśni o Rolandzie* i *Pieśni o Nibelungach*, których przedstawiono jako wojowników postępujących zgodnie z etosem rycerskim.

Twoje cele

- Dokonasz analizy fragmentu *Pieśni o Nibelungach* w celu ustalenia cech etosu rycerskiego.
- Przeanalizujesz motyw zemsty w *Pieśni o Rolandzie* oraz *Pieśni o Nibelungach*.
- Scharakteryzujesz wpływ etosu rycerskiego na współczesną kulturę popularną.

Przeczytaj

Rycerskie średniowiecze

Albrecht Dürer [czytaj: albrecht djurer], pomnik króla Artura, legendarnego władcy Brytów

Źródło: dostępny w internecie: Wikimedia Commons.

Średniowiecze to epoka kojarząca się z kulturą rycerską. Stan rycerski wyłonił się około X w. ze wspólnoty wojów towarzyszących swoim wodzom w walkach o pierwszeństwo. Rozwój [feudalizmu](#) polegał m.in. na coraz wyraźniejszym różnicowaniu się grup społecznych, mających odmienne przywileje oraz obowiązki. Kultura każdego ze stanów wiąże się z powstaniem określonego [etosu](#), czyli zespołu pożądanych i odrzucanych zachowań, warunkujących przynależność do danej grupy. Zasady, od których zależało, czy jest się uznawanym za pełnoprawnego członka tej grupy, bywały zapisywane w postaci dokumentów prawnych, ale zostały także upamiętnione w utworach literackich. Do dzieł szczególnie istotnych dla odtworzenia [etosu rycerskiego](#) należą średniowieczne eposy.

Francuska i niemiecka epika rycerska

Historycy literatury są zgodni, że epika średniowieczna pierwotnie posiadała jedynie formę ustną. Większość utworów, właśnie dlatego, że ich nie zapisywano, zaginęła. Jednak ich ślady odnajdujemy w epice spisanej, przede wszystkim w [eposach rycerskich](#). Szczególny rozwój tego gatunku w Europie zachodniej przypada na XII i XIII wiek. Dotyczy to m.in. tzw. [chansons de geste](#), czyli pieśni o czynach – utworów powstałych we Francji jako zazwyczaj anonimowe dzieła tworzące cykle tematyczne. Jeden z nich dotyczy Karola Wielkiego oraz rycerzy z jego otoczenia, a najśłynniejszym dziełem należącym do tego cyklu jest *Pieśń o Rolandzie*. Wśród badaczy wciąż trwają spory na temat genezy tego eposu: nie ma pewności zarówno co do autorstwa, jak i czasu powstania. Najstarszy zachowany rękopis, zwany oksfordzkim, pochodzi prawdopodobnie z przełomu XI i XII stulecia. Przedstawia epizod z historycznie potwierdzonego wydarzenia, jakim była przegrana bitwa oddziałów armii króla Franków Karola z baskijskimi góralami w 778 roku. Król stracił podczas walk tylną straż dowodzoną przez hrabiego Rolanda. Treść dzieła znacząco zmienia fakty – śmierć tytułowego Rolanda zostaje w nim pomszczona przez Karola Wielkiego. Król rozgromił wojska [Saracenów](#) i ukarał zdrajcę Ganelona, który przyczynił się do zabicia swego pasierba Rolanda. Przedstawione postaci rycerzy prezentują wzorce pozytywne i negatywne, a ich postępowanie należy konfrontować z zaleceniami [etosu rycerskiego](#).

Gustave Doré, *Roland w Roncevaux*, XIX w.

Źródło: dostępny w internecie: Wikimedia Commons.

Podobne wzorce występują w eposach powstałych na terenie Niemiec. Na przełomie XII i XIII w. anonimowy autor stworzył poemat, znany do dziś pod dwoma tytułami: *Niedola Nibelungów* lub *Pieśń o Nibelungach*. Utwór zachował się w 30 rękopisach, które różnią się między sobą, więc można założyć, że kolejne wersje eposu powstawały podczas przepisywania. Złożone z 39 części, zwanych „awanturami” i składających się z 4-wersowych strof, dzieło ma związki z wydarzeniami historycznymi. Pierwowzorów głównych bohaterów poszukuje się głównie w postaciach żyjących w V i VI wieku. Tło historyczne stanowią przede wszystkim walki między koczowniczym ludem Hunów dowodzonych przez Atyllę, których celem był podbój Burgundów. Twórca pieśni korzystał przy tym z wątków obecnych w mitach i sagach skandynawskich, co przyczyniło się m.in. do większego niż w eposie o Rolandzie wykorzystania motywów fantastycznych.

Śmierć Zygryda, ilustracja do *Pieśni o Nibelungach*, 1480–1490

Źródło: dostępny w internecie: Wikimedia Commons.

Treść *Pieśni o Nibelungach*:

Władysław Kopaliński

Słownik mitów i tradycji kultury

Zygfyrd, syn [...] króla i królowej Niderlandów, zdobywszy skarb Nibelungów [...], udaje się do Wormacji, aby ubiegać się o rękę sławnej piękności, Krymhildy. Jej trzech bracia, królowie burgundzcy, dowiadują się od swego lennika Hageny, że Zygfryd zdobył skarb, czapkę niewidkę [...] i że jest odporny na ciosy, gdyż wykąpał się we krwi zabitego przez siebie smoka, z wyjątkiem miejsca na plecach, gdzie w czasie kąpieli przylepił się spadły z lipy liść. Zygfryd zgodził się pomóc jednemu z braci, Gunterowi, w zdobyciu ręki islandzkiej królowej Brunhildy w zamian za zgodę na małżeństwo [...] z Krymhildą. [...] Odbywają się podwójne zaślubiny, ale w noc poślubną Brunhilda wiąże małżonka [...]. Znowu niewidzialny Zygfryd ratuje Guntera w opałach, ale zabiera Brunhildzie pas i pierścień i ofiarowuje go żonie, tak jak przedtem złożył jej w wianie Skarb Nibelungów. Zawistny o chwałę Zygfryda Hagen podstępnie zabija go w czasie polowania, kradnie [...] Skarb i topi go w Renie [...]. Krymhilda, pragnąc pomścić śmierć męża, zgadza się poślubić Etzela ([...] króla Hunów) pod warunkiem, że będzie jej w tej zemście pomocny. Po ślubie zapraszają braci Krymhildy na dwór Etzela, po czym napadają na nich [...], a gdy ostatni pozostały Burgundczyk Hagen odmawia zdradzenia miejsca, gdzie ukryto Skarb, Krymhilda zabija Hageny. Wtedy Hildebrand, przerażony rozmiarami rzezi spowodowanej przez tę kobietę, uśmierca ją.

Źródło: Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Warszawa 1987, s. 745.

W przypadku obu dzieł fakty, na których zbudowano fikcyjną opowieść, miały miejsce w czasach przedfeudalnych i przed wyłonieniem się stanu rycerskiego. Jednak tematyka eposów połączyła epoki odległe w czasie: wydarzenia z wieku V czy VIII ukazano w kontekście kultury rycerskiej XII i XIII stulecia.

Kultura rycerska w *Pieśni o Rolandzie* i *Pieśni o Nibelungach*

Postaci Rolanda i Oliwiera w *Pieśni o Rolandzie* oraz Zygryda i Rydygiera (Rydegiera, Rüdigera) w *Pieśni o Nibelungach* – rycerzy przedstawionych w obu eposach uznaje się za wzorce osobowe. Ich postępowanie jest warunkowane zasadami etosu rycerskiego. Jedną z takich reguł jest wyznawanie religii chrześcijańskiej. Do podstawowych obowiązków rycerza należała obrona chrześcijaństwa. Roland zginął w walkach z innowiercami – zamiana przeciwników armii Karola Wielkiego z górali baskijskich na arabskich wyznawców islamu jest znacząca. Część badaczy łączy genezę *Pieśni o Rolandzie* z ruchem pątniczym lub krucjatami, co wyraźnie uwypukla religijne tło poematu. Jest ono mniej wyraźne w *Pieśni o Nibelungach*. W utworze nie przedstawiono wojen motywowanych wyznaniowo. Pojawia się natomiast dylemat królowej Krymhildy dotyczący jej małżeństwa z poganinem Etzelem. Problem zostaje rozstrzygnięty, gdy pada argument, że ożenek może skłonić władcę Hunów do przyjęcia wiary chrześcijańskiej.

Do etosu rycerza należał nie tylko nakaz obrony religii, ale też gotowość do walki aż do śmierci. We francuskim eposie sztukę umierania na polu bitwy pokazano na przykładzie Rolanda oraz jego towarzyszy: Oliwiera i arcybiskupa Turpina. Rytuał umierania składał się z szeregu obowiązków, które chrześcijanin powinien wypełnić w ostatnich chwilach życia, jak np. modlitwa o odpuszczenie grzechów. *Pieśń o Nibelungach* nie zawiera takich opisów, co wynika z fabuły utworu. Natomiast rycerze przedstawieni w niemieckim dziele walczą, nie biorąc pod uwagę możliwości ucieczki z placu boju. Unikanie walki traktowano jako powód do hańby – zarówno Roland, jak i Rydygier odrzucają możliwość poddania się.

Roland, medalion emaliowany, Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku
Źródło: dostępny w internecie: Wikimedia Commons.

W obu utworach ważnym motywem jest dochowanie wierności danemu słowu, szczególnie jeżeli dotyczy ono powinności lennika względem seniora. W *Pieśni o Rolandzie* nawet negatywny bohater, czyli Ganelon, po przyrzeczeniu Karolowi Wielkiemu, że uda się na pertraktacje do władcy Saracenów Marsyla, nie wycofuje się z danego słowa mimo obaw o swoje życie:

”Pieśń o Rolandzie

Hrabia Ganelon idzie na swoją kwaterę. Stroi się w najpiękniejszy rynsztunek, jaki posiadał. Do stóp zapiął ostrogi złote, do boku przypasał swój miecz, zwany Murglejem. Siada na Taranta, swego rumaka [...]. Ujrzelibyście wówczas wielu rycerzy płaczących i mówiących doń: „Szkoda twego męstwa! [...] Panie, weź nas z sobą!” Ganelon odpowiada: „Nie daj tego Bóg! Lepiej niech pomrę sam, a tylu zacnych rycerzy niech zostanie przy życiu. Wróćcie, panowie moi, do słodkiej Francji. Pozdrówcie ode mnie moją żonę i Pinabela, mego druha i para, i Baldwina, mego syna... Wspomagajcie go i miejcie za swego pana!” [...].

Podobnie postąpił Rydygier uosabiający wzór rycerza w *Pieśni o Nibelungach*: poprzysiągł wierność królowi Ecelowi i jego żonie Krymhildzie. Ale by wypełnić przysięgę, musiał stanąć do śmiertelnej walki z książętami burgundzkimi, których sam przyprowadził w gościnę na dwór króla i których, jako równych sobie stanem, otaczał szacunkiem i opieką.

Mentalność rycerska oznaczała także solidarność stanową. Niezależnie od przynależności narodowej rycerze powinni okazywać sobie szacunek. Widać go m.in. w postępowaniu Rydygiera. Mając świadomość, że będzie musiał stoczyć walkę z Hagenem, wrogiem swojej królowej, podarował mu tarczę. To z kolei spotkało się z wdzięcznością Hagen, doceniającego gest przeciwnika:

” Pieśń o Nibelungach

Ja tę moją tarczę z ochotą bym ci dał, [...]
Lecz przyjmij ją Hagenie, uchwycić ją swą dłonią. [...]
Choć Hagen był ponury i miał serce twarde,
To go dar ten wzruszył, który ów bohater
W ostatniej życia chwili zechciał mu przekazać.

Źródło: *Pieśń o Nibelungach*, tłum. A. Lam, Warszawa 1999, s. 300. wstęp Andrzej Lam.

Przywołane cechy etosu rycerskiego wskazują na istnienie stereotypowego obrazu idealnego rycerza, który funkcjonował przede wszystkim w sferze wyobrażeń. Rzeczywiste postępowanie przedstawicieli tego stanu często odbiegało od pożądanego wzorca, jednak istnienie kanonu zachowań pozwalało na piętnowanie postaw niezgodnych z wyobrażeniami szlachetnego rycerza – obrońcy wiary i kraju.

Most Nibelungów z wieżą Nibelungów w Wormacji, widok współczesny

Źródło: dostępny w internecie: Wikimedia Commons.

Słownik

ariergarda

(z fr. *arrière garde* – straż tylna) – oddział znajdujący z tyłu za głównymi siłami, osłaniający ich marsz

chansons de geste

(fr. – pieśni o bohaterskich czynach) – gatunek średniowiecznej francuskiej epiki wierszowanej, przedstawiający bohaterskie czyny legendarnych i historycznych rycerzy

epos rycerski

(gr. *épos* – słowo) – długi poemat epicki, zwykle wierszowany, opiewający czyny średniowiecznych rycerzy

etos

(gr. *ēthos* – obyczaj) – zbiór norm moralnych oraz obyczajowych charakterystyczny dla określonej zbiorowości, regulujących zachowanie jej członków

etos rycerski

(gr. *ēthos* – obyczaj) – zbiór norm moralnych oraz obyczajowych, których przestrzeganie było warunkiem przynależności do stanu rycerskiego, np.: rycerz powinien być dobrze urodzony, nie może zhańbić się tchórzostwem, musi być bezwzględnie wierny zobowiązaniom podjętym w stosunku do równych i wyższych od siebie stanem, powinien pomścić każdą krzywdę lub zniewagę wyrządzoną jemu lub bliskim mu osobom

feudalizm

(z łac. *feodum* lub *feudum* – lenno, dobro nadawane przez seniora) – ustrój społeczno-polityczny w średniowiecznej Europie, trwający do końca XVIII wieku, którego podstawą była wzajemna zależność między seniorem (możnym opiekunem) a wasalem (lennikiem, który składał przysięgę wierności seniorowi) oraz podział społeczeństwa na trzy stany: duchowieństwo, rycerstwo i chłopstwo

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrania i odpowiedz na pytanie, dlaczego zemsta jest tak ważnym motywem postępowania bohaterów eposów rycerskich.

Polecenie 2

Na podstawie audiobooka wyjaśnij, dlaczego żądza zemsty stoi w sprzeczności z zasadami, według których powinien postępować chrześcijański rycerz.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PmtuJj11v>

Bogusław Bednarek, znawca literatury dawnej, jest autorem opracowania noszącego tytuł *Epos europejski*. Jeden z rozdziałów tej książki dotyczy eposów średniowiecznych, w tym *Pieśni o Rolandzie* i *Pieśni o Nibelungach*. W obu poematach ważnym tematem jest motyw umierania rycerza.

Bogusław Bednarek

Epos europejski

W epopeicznej relacji o roncowalskiej batalii króluje wielopostaciowy motyw śmierci wojownika. Wraz z rozwojem linii fabularnej motyw ów przybiera oblicze coraz bardziej zindywidualizowane i coraz mocniej nacechowane pierwiastkiem dramatycznym. Po długiej serii zgonów, wspomnianych mimochodem bądź potraktowanych ogólnikowo, następują dwa wyraźnie wydzielone obrazy agonii

Oliwiera i arcybiskupa Turpina, a na samym końcu – scena śmierci Rolanda, górująca nad poprzednimi tak pod względem artystycznym, jak i pod względem zasobu treści symbolicznych.

Rzadko zdarza się sytuacja, w której rycerz, a przy tym bohater pozytywny umierał w mało heroiczny sposób. A jednak tak właśnie stało się z Zygfydem, jedną z głównych postaci *Pieśni o Nibelungach*. Opis śmierci Zygfyda można potraktować jako inkarnację motywu „pięty Achillesowej”.

Hagen von Tronege, wasal i krewniak króla Burgundów, obmyśla szatański [...] plan unicestwienia Zygfyda. [...] Podstępny Hagen skłania do zwierzeń Krymhildę, która mówi mu o „słabym punkcie” herosa nad herosami:

Kiedy z otwartej rany płynęła posoka,

A Zygfyd się w gorącej kąpał jusze smoka,

Padł mu między łopatki z lipy jeden listek

I tam go zranić można. [...]

Okazawszy podczas łowów na grubego zwierza siłę, zręczność i odwagę [...] Zygfyd pochyła się nad leśnym strumieniem. Wtedy to właśnie otrzymuje śmiertelny cios. [...] Hagen zgładza Zygfyda skrytobójczym pchnięciem dziirytu [...]. Nie ginąc „wysoce etykietalnie” [...] syn Sigmunda i Sigelindy nie ginie przecież „zupełnie na marne” – mimo potwornej rany wykazuje nadzwyczajną energię, rusza do ataku, próbuje unicestwić przeciwnika.

Śmierć przyjaciela czy krewnego należało – zgodnie z rycerskim etosem – pomścić. Bogusław Bednarek podkreśla znaczenie takiej motywacji postępowania. Stało się ono udziałem Karola Wielkiego, który nie mógł pozwolić, by zdrajca Rolanda, Ganelon, nie poniósł odpowiedniej kary: został on skazany na śmierć przez rozerwanie końmi. Natomiast w *Pieśni o Nibelungach* wdowa po Zygfydzie, królowa Krymhilda, poświęci resztę życia na zabicie Hageny, ale również jego popleczników.

Krymhilda [...] dąży do pomszczenia Zygfyda, biorąc odwet na swych najbliższych krewniakach. Ale nie uważajmy Krymhildy za żeńskie monstrum. Koniec końców w średniowieczu akt zemsty sankcjonowali nawet ludzie Kościoła: „jeden z najwybitniejszych teologów i doradca Karola Wielkiego Alkuin [...] rekomendując

temu ostatniemu pewnego możnego [...] Torthmunda, chwalił go, iż «śmiało pomścił śmierć swego króla». W pismach Liutpranda z Kremony [...], biskupa w tymże mieście, [...] zemsta odgrywała również ważną rolę. Była ona, podobnie jak w innych źródłach, uważana za legalny sposób dochodzenia swych pogwałconych praw”.

Zemstę jako motywację podejmowania określonych czynów należy brać pod uwagę podczas oceniania działań bohaterów średniowiecznych eposów. Wchodziła ona w zakres dopuszczalnych, a nawet zalecanych zachowań, natomiast odstępianie od niej traktowano jako coś niezwykłego. Dlatego w powieści Henryka Sienkiewicza *Krzyżacy* takie zdziwienie wywołał uczynek Juranda ze Spychowa, który oswobodził zakonnik winnego cierpieniom swoim i swojej córki.

Dążenie do zemsty można także potraktować jako przejaw powierzchowności chrystianizacji społeczeństwa średniowiecznego: ewangeliczny nakaz odpuszczania bliźniemu winy często przegrywał z poczuciem obowiązku odwetu.

Źródło: Bogusław Bednarek, *Epos europejski*, Wrocław 2001, s. 201; 181–183; 189.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

posoka, jucha

krw

zdrada Ganelona

Ganelon chce zemścić się na Rolandzie za to, że musiał wyruszyć jako poseł do Saracenów (Roland przekonał do tego króla Karola). Ganelon zdradza więc królowi Saracenów, Marsylowi, że tylna straż wojsk Karola, na rozkaz króla, odłączy się od potężnej armii. Wtedy łatwiej będzie Saracenom wygrać bitwę, a pokonanie Rolanda przyniesie wielką chwałę Marsylowi.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

”Pieśń o Nibelungach

Pewien rycerz Huński¹ ujrzał Rydegiera²
Z oczyma łez pełnymi, kiedy żal w nim wzbierał.
Powiedział do królowej: „Patrzcie, jak tu łka,
Ten, co największą władzę po Etzelu ma,

I co mu wszyscy służą, ludzie oraz kraje.
Ileż grodów świetnych ma Rydegier w swej władzy,
A najwięcej przecie z łaski króla dostał!
Ten ciosu ni jednego nie zadał dotąd w bojach.

On, myślę, nie dba o to, co się tutaj dzieje,
Byle żył tak dobrze, jak ma sam życzenie.
Niby jest dzielniejszy niż ktokolwiek inny:
Lecz słabo w tej potrzebie³ użytek z tego czyni.”

Z obliczem zatroskanym ów tak wierny mąż⁴,
Gdy mowę tę usłyszał, rzucił nań swój wzrok.
„Zapłacisz za to”, myślał, „gdy gadasz, żem strachliwy:
Zbyt głośno brzmi na dworze donos twój kłamliwy!”

Zacisnął mocno pięści: podbiegł wraz ku niemu
I Huńskiego męża zdzielił tak potężnie,
Że ten od razu martwy upadł mu pod nogi.
[...]

„Precz, tchórzliwy kłamco!”, krzyknął Rydegier.
„I tak już dosyć zmartwień tu zadręcza mnie:
Że od walki stronię, jak śmiesz mi to zarzucać?
Już ja bym tym gościom okazał wrogość słuszną,

I jak tylko mogę, zawsze bym im szkodził,
Gdybym z rycerzami tej nie dzielił drogi.
Lecz to ja ich wiodłem do mego pana kraju:
Więc ich gnębić na obczyźnie moje nie powinno ramię.”
[...]

Nadeszła wnet królowa i także to ujrzała,
Co przez gniew rycerza Huna tu spotkało.
Skarżyła się niezmiernie: w oku łza załśniła.
Do Rydygiera rzekła: „Czym na to zasłużyłam,

Że mnie, a też królowi troski przysparzacie?
Wy, zacny Rydegierze, mówiliście zawsze,
Że nam będziecie świadczyć honorem swym i życiem.
Słyszałam, że rycerzy wielu chwali was niezwykle.

Wzywam was na wierność, bo wyście przysięgali,
Rając⁵ mi Etzela, rycerzu doskonały,
Że mi chcecie służyć aż do samej śmierci.
A nie było nigdy gorzej mnie, niewieście.”

„Temu nie zaprzeczam, wam przysięgałem, pani,
Że moją czią i życiem wam zawsze będę świadczyć:
Lecz że mą duszę zgubię, nie przysięgałem tego,
Tych książąt urodzonych ja przywiodłem wszak na święto.

Rzekła: „Pomyśl, Rydegierze, o wierności twojej,
Stałości i przysiędze, że za krzywdy moje
Mścić się będziesz zawsze, za mą niedolę straszną.”
Odpowiedział margraf: „Ja wam odmawiałem rzadko.”

Etzel też wielmożny usilnie zaczął prosić.
Do stóp rycerza zaraz rzucili się oboje.
Widziano, zacny margraf w poważnej był rozterce.
Wielce żałośliwie rzekł im mąż ten wierny:

„Biada, że mam znieść to, bożemu biedaczynie!
Mamże honor wszystek na szwank wystawić ninie⁶,
Mą wierność i obyczaj, co mi Bóg je zawierzył?
Biada, Boże ty na niebie, raczej śmierć mi ześlij!

Cokolwiek już uczynię lub zaniecham czego,
Postąpię niegodziwie, dokonam czynu złego:
Lecz jeśli nie wybiorę, to mnie lud wyszydzi.
Niech mnie oświecić raczy ten, co dał mi życie.”

[...]

Wiedział, że go czeka klęska i cierpienie,
Odmówiłby tej służby królowi zatem chętnie,
A także i królowej. On się obawiał tego,
Że świat go znienawidzi, gdy zabije choć jednego.

Powiedział tak do króla ten odważny mąż:
„Królu, zabierz wszystko, com od ciebie wziął,

Kraj z grodami razem: niech nic mi nie zostanie.
Chcę na własnych nogach się udać na wygnanie.”

[...]

Duszę swą i życie położył już na szalę.
Etzela króla żona wybuchnęła płaczem.
Rzekł: „Co wam obiecałem, dotrzymać to muszę.
O, biada, jakże trudno napadać mi na druhów!”

Widziano, że od króla w smutku się oddalił.
Szedł do swych rycerzy, co w pobliżu stali.
Rzekł: „Wkładajcie zbroje, wszyscy moi mężo,
Z bólem godzić muszę w tych Burgundów dzielnych.”

Źródło: *Pieśń o Nibelungach*, tłum. A. Lam, Warszawa 1999, s. 293–296. wstęp A. Lam.

Ćwiczenie 1

Uzupełnij zdania jedną z podanych możliwości.

Spór między Rydegierem a / miał podłoże
/ . Rydegierowi zarzucono, iż jest /
i dlatego unika walki z / .

Ćwiczenie 2

Spośród podanych możliwości wybierz synonim słowa „honor”, który pojawia się w przytoczonym fragmencie *Pieśni o Nibelungach*.

☐ stałość

☐ służba

☐ cześć

☐ wierność

☐ szwank

Ćwiczenie 3

Rydegier obawia się „honor wszystkich na szwank wystawić”. Wyjaśnij znaczenie frazeologizmu: „wystawić/narazić na szwank”.

Ćwiczenie 4

Czy Rydegier zabijając Huna, zachował się niezgodnie z etosem rycerskim? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 5

Krymhilda i Etzel wymagają, by Rydegier dotrzymał złożonej im przysięgi wierności. Wskaż zdania, które charakteryzują rozterki Redygiera:

☐

Jeśli nie stanie do walki, może zostać posądzony o brak odwagi. Rydegier obawia się tego, ponieważ tchórzostwo jest hańbą dla rycerza.

☐

Kodeks rycerski nakazuje wierność królowi i szacunek innym rycerzom. Rydegier musi przeciwstawić się którejś z tych zasad.

☐

Wierność wobec rycerzy jest ważniejsza niż wierność wobec królowej. Rydegier musi złamać tę zasadę.

☐

Krymhildą kieruje żądza zemsty. Rydegier waha się, czy dotrzymać złożonej królowej przysięgi, ponieważ zemsta jest niegodna rycerza.

Ćwiczenie 6

Uzasadnij, czy początkowa niechęć Rydegiera do zaatakowania Burgundczyków może być motywowana etosem rycerskim.

Ćwiczenie 7

Czy Rydegier zachował się po rycersku, ostatecznie postanawiając wziąć udział w walce z Burgundczykami? W odpowiedzi przywołaj odpowiedni cytat.

Ćwiczenie 8

Na podstawie fragmentu *Pieśni o Nibelungach* stwórz kanon zachowań obowiązujący rycerza.

Praca domowa

Napisz rozprawkę, w której uzasadnisz, że tematyka rycerska jest popularna we współczesnej kulturze.

Dla nauczyciela

Autorka: Marzenna Śliwka

Przedmiot: Język polski

Temat: Średniowieczne eposy o rycerzach – *Pieśń o Rolandzie* i *Pieśń o Nibelungach*

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi,

egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowników;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

3) rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

Lektura obowiązkowa

8) Pieśń o Rolandzie (fragmenty);

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji. Uczeń:

- dokonuje analizy fragmentu *Pieśni o Nibelungach* w celu ustalenia cech etosu rycerskiego,
- redaguje notatkę poświęconą motywowi zemsty w *Pieśni o Rolandzie* oraz *Pieśni o Nibelungach*,
- charakteryzuje wpływ etosu rycerskiego na współczesną kulturę popularną.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel udostępnia uczniom e-materiał *Średniowieczne eposy o rycerzach – Pieśń o Rolandzie i Pieśń o Nibelungach*. Prosi o zapoznanie się z tekstami z sekcji „Przeczytaj”. Chętni uczniowie (indywidualnie lub w parach) przygotowują krótkie prezentacje, które mają bardziej zachęcić do zainteresowania się tematem, niż być wyczerpującą informacją:
 - a) To jest gra! Rycerz w filmie i w świecie wirtualnym
 - b) Zakuci w zbroję. O związkach frazeologicznych
 - c) Na tropie rycerskich tradycji
 - d) Rycerz na kartach wielkiej i małej literatury

Faza wprowadzająca:

1. Obejrzenie fragmentu filmu *Maksymilian i Maria. Między władzą a miłością* oraz fragmentu *Króla Artura* (zob. materiały pomocnicze), a następnie wspólne wykonanie mapy myśli wokół słowa RYCERZ. Mogą pojawić się różne hasła, np. legenda, *chanson de geste*, Okrągły Stół, wojna, honor, Bóg, ojczyzna, miecz, przysięga, kodeks, służba, pojedynek, wierność, zemsta, turniej, dama serca.
2. **Prezentacja multimedialna.** Uczniowie przedstawiają tematy, które opracowali. Nauczyciel pyta: Dlaczego współcześni twórcy często wykorzystują motywy ze średniowiecznych legend rycerskich? Które motywy związane z kulturą rycerską pojawiają się najczęściej?

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimedium.** Nauczyciel prosi, by uczniowie zapoznali się z audiobookiem, a następnie wykonali w parach polecenia 1 i 2, które przy nim zamieszczono. Prowadzący zajęcia weryfikuje poprawność odpowiedzi uczniów.
2. Następnie uczniowie czytają fragmenty *Pieśni o Nibelungach* zamieszczone w sekcji „Sprawdź się” i wykonują wskazane przez nauczyciela ćwiczenia.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy tytuł: *Kanon zachowań rycerskich*. Prosi uczniów o sformułowanie zasad na podstawie fragmentu *Pieśni o Nibelungach* i *Pieśni o Rolandzie*.

Po wspólnym wykonaniu pracy uczniowie wypowiadają się na temat lekcji, dzieląc się refleksjami.

Praca domowa:

1. Napisz rozprawkę, w której uzasadnisz, że tematyka rycerska jest popularna we współczesnej kulturze.

Materiały pomocnicze:

- Bogusław Bednarek, *Epos europejski*, Wrocław 2001.
- Można wykorzystać we fragmentach poniższe propozycje:

Film

Miniserial *Maksymilian i Maria. Między władzą a miłością*, część 1 [1:13:52-1:17:30] (fragment można znaleźć w internecie pt. *Zweihander duel from Maximilian*), reż. A. Prochaska, 2017

Król Artur, reż. A. Fuqua, 2004 [21:19-22:34]

Fragment filmu *Nibelungi*, reż. F. Lang, 1924 (dostępny w internecie: *Die Nibelungen Clip*)

Siódma pieczęć, reż. I. Bergman, 1957

Krzyżacy, reż. A. Ford, 1960

Królestwo niebieskie, reż. R. Scott, 2005

Mroczny rycerz, reż. Ch. Nolan, 2008

Król, reż. D. Michôd, 2019

Gry

Medieval 2: Total War, 2006

Assassin's Creed, 2007

Mount and Blade, 2008

Crusader Kings II: Mroczne wieki, 2012

Wiedźmin 3: Dziki Gon, 2015

For Honor, 2017

Kingdom Come: Deliverance, 2018

Muzyka

R. Wagner, *Pierścień Nibelungów*, opera

Jacek Kaczmarek, *Rycerze Okrągłego Stołu*, 1982

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedialny „Audiobook” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.